14 મોરનાં ઈંડાં

ઈશ્વર પેટલીકર

(જન્મ : 09-05-1916; અવસાન : 22-10-1983)

શ્રી ઈશ્વરભાઈ મોતીભાઈ પેટલીકર પેટલાદ તાલુકાના પેટલી ગામના વતની છે. સમાજના અને રાજકારણના પ્રશ્નોની નીડરતાથી અને વિવેકપૂર્વક છણાવટ કરનાર પત્રકાર તરીકે તેઓ જાણીતા હતા. નવલકથા અને ટૂંકીવાર્તાના લેખક તરીકે તેઓની સારી ખ્યાતિ છે. ''જનમટીપ'', ''મારી હૈયાસગડી'', ''ભવસાગર'' જેવી અનેક નવલકથાઓ એમણે આપી છે. એમની ટૂંકીવાર્તાઓ ''કાશીનું કરવત'', ''લોહીની સગાઈ'', ''માનતા'' જેવા વાર્તાસંગ્રહોમાં સંઘરાઈ છે. પાત્રોના મનોભાવોને સહજ સૂઝથી આલેખતા જઈને તેઓ સમાજજીવનના માર્મિક પ્રશ્નોને કુશળતાથી કથાઓમાં ગૂંથે છે. એમણે કેટલાંક સરસ રેખાચિત્રો અને સાંસારિક અને સમાજજીવનની સમસ્યાઓની છણાવટ કરતાં કેટલાંક પુસ્તકો પણ લખ્યાં છે.

આ વાર્તામાં પુત્રની કસોટી કરતો પિતા મહીજી અને પોતાની ફરજ બજાવતા પિતા પર ઘા કરતો પુત્ર બુધો આપણા મનમાં વસી જાય એ રીતે આલેખાયા છે. પુત્રનો ઘા ઝીલીને પણ તેની નીડરતા, શૂરવીરતા અને સ્વધર્મપાલનના ગુણોની પિતા પ્રશંસા કરે છે. એમાં એ બન્નેનાં જીવનમૂલ્યની ઉચ્ચતા પ્રગટ થઈ જાય છે. માબાપનાં લક્ષણ કુદરતી રીતે સંતાનમાં ઊતરી આવ્યાનું સૂચવતી વાર્તા-શીર્ષકની કહેવત સાર્થક બનાવે છે. પુત્રલક્ષણે હરખઘેલી બનેલી માતા, ભીરુ મુનીમ, ગભરુ કબુ, તેમજ નીડર પણ માની ગાડીત વજેસંગ તથા દલભાઈની પાત્રરેખાઓ પણ અહીં સરસ રીતે ઉઠાવ પામી છે.

આણંદ-ખંભાત રેલવે-લાઈન ન હતી તે દિવસની આ વાત છે. ખંભાતના કિલાચંદ શેઠની દીકરી કબુ, સારા દહાડા લઈને મુંબઈથી આણંદ ઊતરી. એનો સબધો સાથ જોઈને પિયર જવા એક બીજી બહેન પણ સાથે હતી, એમને લેવા ખંભાતથી શેઠે બે ગાડી અને મુનીમને મોકલ્યાં હતાં.

એક ગાડું તો ખાસ્સું સરસામાનથી જ ખીચોખીચ ભરાઈ ગયું. બીજા ગાડામાં બધાં ગોઠવાઈ ગયાં. જોખમથી લદાયેલું કબુનું શરીર જોઈ મુનીમે કહ્યું : ''બહેન : આટલું બધું જોખમ સાથે ના લાવવું જોઈએ.''

કબુ સ્ત્રીસ્વભાવ-સુલભ બોલી : ''કાકા ! જોખમ ના લાવે ત્યારે પિયરમાં જાણેય શું કે દીકરીને સાસરિયામાં કેટલું સુખ છે?''

કબુને જોઈ ત્યારથી જ મનમાં જે વાત ઘૂંટાતી હતી તે મુનીમે કહી નાખી : ''પિયરિયાં તો જાણતાં જાણે, પણ આપણા જીવનું તો જોખમ ને ?'' અને વાણિયાવિદ્યા વાપરતાં એણે ઉમેર્યું : ''આ તો સારું છે કે વજેસંગ અને દલભાઈ જેવા ગાડીત છે, એટલે કશો ભો નથી, બાકી લાંબી વાટ રહી...''

વાણિયાવિદ્યા કારગત લાગી હોય તેમ મુનીમને એ વાક્ય પૂરું કરવા દીધા વગર જ હાલતે શીંગડે બળદને હાંકી રહેલા દલભાઈ બોલી ઊઠ્યા : ''માણેક મુનીમ ! તમે તમારે બેફિકર રહો. હું ને વજેસંગ છીએ ત્યાં સુધી કબુબોનને કોઈ હાથ અડકાડશે ત્યારે અમારે જીવીને જ શું કામ છે ?!! અને સરસામાનનું ગાડું હાંકતા વજેસંગે બૂમ પાડી દલભાઈએ સંમતિસૂચક હાજિયો પુરાવ્યો.

વજેસંગે વળી ઠેઠ સુધીની ખાતરી આપતાં કહ્યું : ''મારું ગાડું લૂંટાય ? માણેક મુનીમ ! જોજો કોઈને એવી વાત કરતા ! અમે કોઈ ખીચડીખાઉ ગાડીત નથી કે ગાડાં લૂંટાય !''

અને વાત પણ સાચી હતી. ખંભાતમાં ગાડીત તો ઘણા હતા, માલનાં ગાડાં લાવવા-લઈ જવાનું વૈતરું મોટેભાગે બધા કરતા. એ બધામાં દલભાઈ અને વજેસંગ બે જુદા તરી આવતા. દલભાઈ કણબી હતા અને વજેસંગ રજપૂત. બંનેનો ધંધો જોખમી ગાડીતનો હતો. ગામ-પરગામ એમનાં ગાડાં માણસ લઈને ફરતાં. એવો ટપ્પો ન મળે તોય ભૂખ્યો સિંહ જેમ ઘાસ ન ખાય તેમ એ બેઉ બેકાર બેસી રહેતા, પણ અનાજની ગૂણો ભરીને ગાડીતું કરતા નહિ.

વળી જોખમી ધંધાના ઘા પણ એમણે વેઠ્યા હતા. એટલે એમનો બોલ ખાલી થૂંક ઉડાડતો ન હતો.

સાથે આવેલી કીકી આ ભયને સન્મુખ આવી પડ્યો માની, મનમાં સાબધા સાથથી પસ્તાતી હોય તેમ ક્યારની ચૂપ હતી તે બોલી : ''એમ હોય તો બહેન કબુ ! રસ્તામાં જણસો પહેરી રાખવી કંઈ બહુ છે ?''

માણેક મુનીમે પણ એમાં સંમતિ આપી : ''કીકીનું કહેવુંય કાઢી નાખવા જેવું નથી. મોટે ભાગે તે દીઠાનું જ ઝેર હોય છે.''

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

કબુ : ‘‘એમ હોય તો લ્યો ને હું કાઢી મૂકું...’’

પણ એને હજુ આગળ બોલવા દીધા વગર કાન માંડીને વાત સાંભળતા દલભાઈ બૂમ પાડી ઊઠ્યા : ‘‘સાંભળજે વજેસંગ ! આટલે વરસે માણેક મુનીમ આપણું નાક કપાવવા બેઠા છે. કબુને કહે છે કે જણસો ઉતારીને દાબડામાં મેલી દે.’’

વજેસંગ ગાજી ઊઠ્યો : ‘‘કબુને અડવી કરીને માણેક મુનીમ, અમારું નાક કાપવું છે કે શું ?’’

માણેક મુનીમે વાણિયાગત કરીને બને તેટલો પોતાનો રસ્તો નિર્ભય બનાવી વાતને ટાળી દીધી. એવી મરદાનગીની કંઈકંઈ વાતો કરતા દલભાઈ અને વજેસંગ ગાડાં હાંકી રહ્યા હતા. વચ્ચે-વચ્ચે કબુ અને કીકી પણ એમની મુંબઈ શહેરની વાતો કાઢતી હતી ત્યાં પેટલાદ મૂકી પંડોળીની ભાગોળે આવતાં દહાડો મેળ બેસી ગયો.

સામાન્ય ગાડીત હોય તો આવું જોખમ લઈને રાતે ગાડાં હાંકવાનું પગલું જ ન ભરે. પરંતુ આ બે જણ તો રાતના દસ-અગિયાર વાગે ત્યાં જ પોરો લેતા. એટલે માણેક મુનીમે એ વાતમાં સંમત થતાં, ગામમાંથી વળાવિયો સાથે લેવાની દરખાસ્ત મૂકી.

ઢેબરાં ખાતાંખાતાં વજેસંગની આંખ લાલ થઈ, દલભાઈને પણ આ ઘા આકરો લાગ્યો. પોતે જે ગાડાં હાંકતા હોય તેની સાથે વળાવિયો જોઈએ એ એમને મન હાડોહાડ અપમાન હતું. પરંતુ એ બંને જણ સમસમીને બેસી રહ્યા.

માણેક મુનીમ ગામમાં વળાવિયો શોધવા નીકળ્યા. મહીજી બારૈયો ગામમાં વળાવિયાનું કામ કરતો હતો, પરંતુ તે નર્યો શાહુકાર હતો એમ નહિ, ચોર પણ હતો; વળાવિયા તરીકે કામ કરે ત્યારે જીવના જોખમે એ સામનો કરે, અને લૂંટનું કામ કરે ત્યારે એટલા જ ઝનૂનથી લૂંટ પણ કરે. આ એના બે પરસ્પર વિરોધી સ્વભાવ હોવા છતાં, વળાવિયા તરીકેનો એણે વિશ્વાસઘાત કદી કર્યો ન હતો. એટલે ધીમે ધીમે એની એવી શાખ પડી ગઈ કે વળાવિયા તરીકે જે હોય તે એને જ લે. દલભાઈ અને વજેસંગને ખાતરી હતી કે મહીજીને જો વળાવિયા તરીકે લાવશે તો માણેક મુનીમ પૂરેપૂરા બની જવાના કારણકે મહીજી આ બેઉને સારી રીતે ઓળખતો હતો. એટલે સાથે આવવાને બદલે મુનીમને બે બોલ સંભળાવી ઘેર ચાલ્યા ગયા વગર એ રહે જ નહિ.

ગામમાં પૂછતાં માણેક મુનીમને પણ મહીજીનું જ ઘર સાંભળનારે ચીંધ્યું.

માણેક મુનીમ એને ઘેર ગયા ત્યારે મહીજી નહોતો.

બાઈએ ઘરમાંથી બહાર આવતાં શાહુકાર માણસને જોતાં ખાટલો આડો કરી આપ્યો. તેણે કહ્યું : ‘‘બેહો, સેમમાં (ખેતરમાં) ગ્યા' છે તે આવતા હશે.’’

બાઈ ઘરમાં ગઈ એટલે ફડાંભેર બેસીને ખીચડી-છાશ તાવડીમાં ભેગી કરીને સબડકા મારીને ખાતા દીકરાએ પૂછ્યું : ‘‘કુણ છે, માડી ?’’

‘‘એ તો વળાવિયા તરીકે તારા બાપાને બોલાવવા આવ્યા છે.’’ બાઈએ કહ્યું...

વીસ વર્ષના બુધાએ મર્દાનગીનાં ધાવણ માને થાનેથી પીધાં હતાં. બાપુનું હાડ એની ફૂટતી જુવાનીમાં ન સમાવાનું હોય તેમ એની અડીખમ કાયા સાક્ષી પૂરતી હતી. કેડે તરવાર બાંધવી, ખભે તીરકામઠું ભરાવવું અને હાથમાં ધારિયું ઝાલવું - એ ત્રણેય કળા બાપે દીકરાને આપવા માંડી હતી, પરંતુ હજુ સુધી પ્રત્યક્ષ ધંધામાં એને પલોટ્યો ન હતો.

ખીચડી-છાશનો છેલ્લો ઘૂંટડો ગળે ઉતારતાં બુધાએ સ્વાભાવિક કહ્યું : ‘‘માડી, ત્યારે હું જઉં વળાવિયે ?’’

કોઈ ઊંચી વરણની શાહુકાર મા હોત તો આ શબ્દ સાંભળતાં ફફડી ઊઠત, દીકરાને એવા જોખમમાં ન પડવાની શિખામણ આપત, પરંતુ જોખમમાં જીવતી આ કોમની બાઈમાં તો દીકરાના બોલે રૂંવે-રૂંવે આનંદ પ્રગટ્યો. એના મોં ઉપર શાબાશીની સરવાણીઓ ફૂટી, એથી હરખાઈને એ બોલી : ‘‘તું કેડે તરવાર બાંધે તે કરતાં મારે બીજો કયો રૂડો દા'ડો હોય ?’’

ફૂટતી મૂછો ઉપર ભીના હાથ ફેરવતાં-ફેરવતાં બુધો બહાર આવ્યો. કામની પૂછપરછ કરી. સવાલ કર્યો : ‘‘હું વળાવિયે આવું તો ચાલશે, શેઠ ?’’

માણેક મુનીમે એ જુવાનિયાની આંખનું ઊંડાણ માપતાં કહ્યું : ‘‘અમારે તો ભઈ ! જે આવે તે. જ્યાં-ત્યાં અમારાં ગાડાં હેમખેમ પહોંચવાં જોઈએ.’’

બુધાએ ખોંખારો ખાતાં કહ્યું : ‘‘અરે શેઠ ! મહીજી બારૈયાના ઘરનું નાનું છોકરું હોય તોય કોની માએ સવાશેર સૂંઠ ખાધી છે કે પછી ગાડાંનું નામ દે ?’’

માણેક મુનીમે ઊભા થતાં કહ્યું : ‘‘ચાલો ત્યારે, અમારે પછી નાનામોટાની પંચાતેય શું કરવા કરવી પડે ?’’

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

''હેંડવા માંડો ત્યારે.'' બુધાએ માણેક મુનીમને ભાગોળે વળાવતાં કહ્યું : ''હું સાબધો થઈને આ આવ્યો જાણો.''

માનો હરખ માતો ન હતો. કોઈના કહ્યા વગર દીકરો આપમેળે જોખમ ખેડવા તૈયાર થયો એ બાઈને મન પોતાના પેટનો વિજય હતો. મોરનાં ઈંડાંને ચીતરવાં ન પડે ને શૂરવીરના છોરુંને પલોટવાં ન પડે. દીકરો જાણે પરદેશ વહાણ કમાવા જતો હોય એટલા ઉમંગે બાઈએ દીકરાને અકબંધ ગોરસી ભાંગીને દહીં મોંમાં મુકાવ્યું અને વિદાય આપતાં કહ્યું : ''જા, બેટા ! ભાથીખત્રી તારી ખમ્મા કરે.'' અને દીકરાએ ઘરની બહાર પગ મૂક્યો એટલે બાઈએ ઉમેર્યું : ''જોજે બેટા ! તારા બાપનું નામ ના વગોવાય.''

''અરે, એ વાતમાં શો માલ છે ? રામ-રામ કર ને !'' એમ ખાતરીના મૂંગા પડઘા પાડતાં દીકરાનાં પગલાંને બાઈ નીરખી રહી.

વીસ વર્ષના કાચા જુવાનને વળાવિયે આવેલો જોઈને દલભાઈ અને વજેસંગ મૂછમાં હસ્યા. બેઉના મનમાં વળી તરત ને તરત ખેદ પણ થયો કે 'માળે મુનીમે આપણું નાક તો નાક, પણ હોઠ સુધ્ધાં ઘસીને કાપી લીધા. આપણા ગાડાં સાથે વળાવિયો, ને તેય હોઠેથી બાનું ધાવણ તો હજુ સુકાયું નથી તેવો છોકરડો !'

જાણે એ વિચારે બંનેએ કંઈ નક્કી કર્યું હોય તેમ એકસાથે ખૂંખારા ખાધા, ગાડાં હંકાર્યાં.

થોડી વાર પછી મહીજી ઘેર આવ્યો; ખાવા બેઠો. બાઈનો હરખ તો સમાતો ન હતો. છેવટે જે સવાલની બાઈ રાહ જોઈ રહી હતી, તે એણે પૂછ્યો પણ ખરો : ''બુધલો ચ્યાં ગ્યો ? કંઈ દેખાતો કેમ નથી ?''

વહી ગયેલા જોબનમાં ઓચિંતો ઉછાળો આવ્યો હોય તેમ આંખ ઉલાળતાં બાઈએ કહ્યું : ''ચ્યમ કંઈ બુધલો તમારાથી જાય એવો છે ? તમારાથી સવાયો ન પાકે તો કે'જો ને !''

પોતાનો દીકરો સવાયો પાકશે એમ તો બાઈ, બુધલો પાંચ વરસનો થયો ને કામઠી લઈને તાકવા માંડ્યો ત્યારથી કહ્યા કરતી હતી અને મહીજી પણ એકનો એક જવાબ આપ્યા કરતો હતો : ''પાકે ત્યારે ખરો !'' એટલે એ દહાડો આજ હાજરાહજૂર થતાં વળી બાઈએ એ વાત સંભારી.

એટલે મહીજીને એ વાતમાં કંઈ નવાઈ ન લાગી, પરંતુ બાઈની આંખે જે કામણ કર્યું તે એને સતેજ કર્યા વગર રહી ન શક્યું. બાઈનું કાંડું ઝાલવા એણે હાથ લંબાવ્યો ત્યાં તો બાઈ દૂર ખસી ગઈ, અને મહીજીના સવાલની રાહ સહી ન જતી હોય તેમ એ ભડભડી ઊઠી : ''તમે જાણતા હશો કે મારા જેવો કોઈ વળાવિયો નઈ, પણ મારો બુધલો તમારા પેંગડામાં પગ ઘાલે છે કે નઈ ? તમે ન'તા એટલે સાબધો ખોંખારો ખાઈને તૈયાર થઈ ગયો, કેડે તરવાર ને ખભે તીરકામઠું ભરવીને એ તો ગ્યો વળાવિયે.''

મહીજીએ વાત સાંભળતાં ગંભીરતા પકડી, જાણે કંઈ ગણતરી કરતો હોય તેમ ખાઈ લીધા પછી હૂકો પીતાં-પીતાં ધુમાડી પેટમાં ગૂંચળાં વળવા લાગી. વિચાર પાકો થતાં, બે દમમાં જ એણે ચલમની તમાકુ બાળીને ખાખ કરી દીધી. હૂકો એક ખૂણામાં ટેકવીને મૂકી દીધો; રોજનાં સાથી હથિયાર એણે ધારણ કર્યાં.

કંઈ ન સમજણ પડવાથી બાઈ બોલી ઊઠી : ''તમે અત્યારે ચ્યાં જાવ છો ?''

''દીકરો ગ્યો ત્યાં.''

''ચ્યમ ?''

''મારાથી ઓછું તારી જેમ બૈરાવેડાં જોઈ રહેવાય ? વાછડો ગમે તેટલું કૂદે તો પણ એ તો ખીલાનું જોર ન હોય તો ખાડામાં જ પડે. ગ્યો છે તો ખરો તરવાર બાંધી, પણ એવો દા'ડો હોય ને મોં વકાસી જાય તો નામ જાય. મહીજીના મોં ઉપર કોઈ થૂંકે નંઈ અને એની બંધાતી આબરૂ ધૂળ થઈ જાય !'' અને બાઈ સામે જોયા વગર એ બહાર નીકળ્યો, જતાં પહેલાં બોલ્યો : ''વળી જોઉં તો ખરો કે એનામાંય કેટલું પાણી છે !''

બાઈ ફાટી આંખે તાકી રહી, મહીજી ગયો.

* * *

સુદી પાંચમનો ચંદ્ર દૂર રહ્યોરહ્યો, ઊગતાંની સાથે આથમવાની તૈયારી કરતો, ઝાંખું-ઝાંખું પ્રકાશી રહ્યો હતો. નાળમાં ગાડાં ધીમે-ધીમે ચાલ્યે જતાં હતાં. વળાવિયા તરીકે આવેલો બુધો ગાડાથી દૂર ખેતરમાં સમાંતર ચાલતો હતો. કબુ મુસાફરીથી અને ભારે પેટે હોવાથી થાકીને આડે પડખે થઈ હતી. એના પગ આગળ કીકી ઝોકાં ખાતી અને આંચકો આવતાં સતેજ થતી પગ લાંબા કરી પાંજરાને અઢેલીને બેઠી હતી. માણેક મુનીમ દલભાઈની જોડે આગળના ભાગમાં બેઠા હતા. વાતો કરીકરીને બધાં થાકી ગયાં હોય તેમ સૌ શાંત હતાં.

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

ત્યાં તો કોઈની રાડ આવી : ''એ...એ...જે... હોય તે ગાડાં ઊભાં રાખજે...''

જાણે બંદૂકની ગોળી સન્‌ન્‌ન્‌ કરતી રુદિયાને ભેદે તેમ તે રાડે સૌના કાન ભેદ્યા.

એ એક જ ક્ષણ-ને કબુ બેઠી થઈ. કીકી સાવધ થઈ ગઈ. માણેક મુનીમ ધીમેથી બોલ્યા : ''દલભાઈ ! રાડ પડી.''

પેટનું પાણીય ન હાલ્યું હોય તેમ દલભાઈએ કહ્યું : ''છો ને પડી ! વળાવિયો છે ને !''

અને એ સાથે જ વળાવિયા બુધાએ હોંકારો દીધો : ''જે હોય તે હેંડવા માંડજે. મહીજીના દીકરા બુધાનું વળાવિયું છે.''

પણ જાણે એ હોંકારાની કંઈ અસર જ ન થઈ હોય તેમ ફરીથી રાડ પાડી : ''ગમે તેનું વળાવિયું હોય, ગાડાં ઊભાં રાખજે!''

કબુને પેટમાં શૂળ થઈ હોય તેમ મૂંઝવણ શરૂ થઈ, કીકી ફીકી પડી ગઈ; માણેક મુનીમ ઊંચા થઈ જતાં બોલ્યા : ''વજેસંગ!....''

પણ તે આગળ બોલે તે પહેલાં વજેસંગનો નિર્ભય અવાજ આવ્યો : ''માણેક મુનીમ ! તમતમારે નચિંત રહો. આપણી હારે વળાવિયો ક્યાં નથી ?''

ત્યાં તો બુધો પણ ગાડાં પાસે આવી ગયો. સામી બાજુના ખેતરમાં રાડ નાખનાર પણ ખડો થઈ ગયો. ગાડાં ચાલ્યે જતાં હતાં. ફક્ત અંદર બેઠેલ ત્રણ શાઉકાર મનખની સૂધબૂધની જ્યોત ઝાંખી પડી જતી હતી.

બુધો બોલ્યો : ''આબરૂભેર જે હોય તે હેંડ્યો જા. હું તને ઓળખી ગયો છું માટે...''

છલંગ મારતોક રાડ દેનાર નાળમાં ખડો થયો.

બળદ અટક્યા. કબુએ ચીસ નાખી; કીકીએ કપાળ કૂટ્યું; માણેક મુનીમ શિયાવિયા થઈ ગયા; બોલવા માટે બત્તી ન ફાટી. કંઈ બોલ્યાચાલ્યા વગર દલભાઈ અને વજેસંગ સાવધ થઈને બેસી ગયા.

બુધો પડકાર કરતાં બોલ્યો : ''જો, અલ્યા બાપ ! હું ખરું કહું છું, તું ચાલ્યો જા; બાકી તારી આબરૂ આજ નંઈ રે !''

બાપ અને દીકરો - એક લૂંટારો અને બીજો રક્ષક !

ખડકની પેઠે અડગ રહીને મહીજી બોલ્યો : ''આઘો ખસ હવે, તું મોટો મારી આબરૂ લેનારો ન જોયો હોય !'' અને બુધાને એક હડસેલો મારતાં મહીજીએ જમણી બાજુના બળદનું જોતર ઝાલ્યું.

''અલ્યા બાપા ! મારું માની જા. અત્યારે હું તારો દીકરો નથી, તું મારો બાપ નથી. હજુ શરમ રાખું છું ત્યાં સુધી, નંઈ તો જોયા જેવી થઈ જશે-'' બુધાએ સાચમસાચ કેડેના મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચતા કહ્યું.

''અલ્યા, નંઈ તો તું શું કરીશ ?'' બળદનું જોતર છોડી નાખતાં મહીજી બોલ્યો. દલભાઈ તો તમાશો જોતા હોય તેમ અછોડો ઝાલી નિરાંતે જોતા હતા.

''જોવું જ છે ?'' બુધાએ છેલ્લો પડકાર કર્યો.

''હા ! આજ જોવા જ નીકળ્યો છું.''

''શું કહો છ ?'' કહેતાંક દીકરાએ તરવાર ઊંચકી.

ચંદ્રના અજવાળામાં તરવાર ઝાંખું હરખી રહી.

''લે ત્યારે !'' કહી બુધાએ જે હાથે મહીજીએ જોતર છોડ્યું હતું તે ઉપર ઘા કર્યો. જાણે કોઈ જાતની બંને વચ્ચે સગાઈ ન હોય તેવા જ દુશ્મનભાવે !

સર્‌ર્‌ર્‌ કરતી લોહીની ધારા વછૂટી. મહીજીને જાણે તૃપ્તિનો ઓડકાર આવ્યો હોય, તેમ એણે ધરપતનો ઓડકાર ખાધો.

બુધાએ તો કલ્પ્યું હતું કે બાપ સામનો કરવાનો જ એટલે હજુ આગળ કપરું કર્તવ્ય આવવાનું બાકી હતું. પરંતુ મહીજી તો દીકરાની નેકીની પરીક્ષા કરતો હતો. એ જ ઘવાયેલા હાથે શાબાશી આપતાં દીકરાના બરડાને એણે થાબડ્યો ! ''શાબાશ દીકરા મને હવે ખાતરી થઈ કે તું મારું નામ નંઈ બોળે ! જા ફત્તે કર !''

અત્યાર સુધી તમાશો જોઈ રહેલા દલભાઈ છેવટે બોલ્યા : ''અને મોરનાં ઈંડામાં તે કંઈ ચિતરામણ કરવાનું હોતું હશે, મહીજી ?''

''હેં ! હેં ! કોણ દલભાઈ ?'' મહીજી બોલ્યા.

ગાડા ઉપરથી ઠેકીને નીચે પડતાં દલભાઈએ કહ્યું : ''એ બધી વાત કર્યા વગર ઘા ઉપર ચેવીને પાટો બાંધો.''

પણ જાણે કંઈ થયું જ ન હોય તેમ મહીજીએ પૂછ્યું : ''અરે ! ત્યારે પાછળના ગાડામાં વજેસંગ જ હશે !''

''ત્યારે બીજું કોણ હોય ?'' વજેસંગે પાછળથી જવાબ આપ્યો અને તે પણ ત્યાં આવ્યો.

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

"અરે ગાંડા !" દીકરા તરફ જોતાં મહીજી બોલ્યો, "વાઘનું રખોપું કરવા દીપડો નીકળે એના જેવી તેં તો વાત કરી !" અને દીકરો તો જાણે અજાણ્યો હતો, પણ સાથેનો શેઠ કેવો કે એણે આમને ઓળખ્યા નહિ એમ માની મહીજીએ કહ્યું : "શેઠ મંમઈ રે' છે કે શું ?"

"ના, હું તો ખંભાત રહું છું." માણેક મુનીમે કહ્યું.

"ખંભાત રે'તા લાગતા નથી."

"કેમ ?"

"ખંભાત રે'તા હોત તો દલભાઈ-વજેસંગનાં ગાડાં જોડે તમે વળાવિયો ન કરત !"

માણેક મુનીમના મોંમાંથી કંઈ જવાબ ન નીકળ્યો.

પાટો બંધાઈ રહ્યો. સામસામી બીડીઓ પીવાઈ, એટલે દીકરાને આગળ કરતાં મહીજીએ કહ્યું : "હેંડ ! હું આવ્યો તે એટલું સારું થયું કે તારો ફેરો બચી ગયો. બાકી વાઘને વળી વળાવિયો હોય ?"

માણેક મુનીમને યાદ આવ્યું હોય તેમ એ બોલ્યા : "અરે, તમારા પૈસા તો લેતા જાઓ !"

મહીજી ખડખડ હસ્યો. આથમતો ચંદ્ર એને જોઈને શરમાઈ ગયો હોય તેમ ક્ષિતિજમાં ડૂબી ગયો.

પૈસા લેવાય બાપદીકરો ન ઊભા રહ્યા ત્યારે માણેક મુનીમને બંને ગાડીતની તાકાતની ખ્યાતિની ખબર પડી. એણે વાણિયાગત કરતાં કહ્યું : "મેંકું, મને આવી ખબર નંઈ કે તમે આટલાં નામ કાઢ્યાં છે !"

પણ બંનેમાંથી કોઈને જવાબ આપવાની જરૂર ન લાગી.

("માનતા"માંથી)

શબ્દસમજૂતી

સારા દહાડા લઈને - સગર્ભાવસ્થામાં; **સબધો** - સહી સલામતીવાળો; **જોખમથી લદાયેલું શરીર** - કીમતી ઘરેણાં પહેરેલું શરીર; **ગાડીત** - ગાડું હાંકનાર; **હાજિયો પુરાવવો** - હા કહેવી; **ખીચડીખાઉ** - હલકી કોટિનું; **વૈતરું** - મજૂરી; **ટપ્પો** - અમુક અંતર (અહીં) માણસોને લાવવા લઈ જવાનું કામ; **ગાડીતું** - ગાડીત તરીકેનું કામકાજ; **ઘા વેઠવા** - સહન કરવું; **જણસ** - વસ્તુ; **ઘરેણાં, જણસો... બહુ છે ?** - જોખમ વહોરીને પણ ઘરેણાં પહેરી રાખવાનું જરૂરી છે ? - એવો ભાવ; **દીઠાનું ઝેર** - અણગમતી બાબતની જાણકારી હોય તો જ એનું દુઃખ થાય (અહીં) લૂંટારા ઘરેણાં જોશે તો લૂંટ્યા વગર નહીં રહે; **અડવી** - શણગાર વગરની; **વળાવિયો** - રસ્તામાં સંભાળ રાખનાર; **શાખ** - આબરૂ, વિશ્વાસ; **સાબધાં** - સજ્જ, તૈયાર; **પલોટવું** - કામકાજમાં જોડીને પાવરધું કરવું; **ગોરસી** - દહીં દૂધ રાખવાનું માટીનું વાસણ; **ચેવીને** - કસીને.

રૂઢિપ્રયોગ

નાક કપાવું આબરૂ જવી; **આંખ લાલ થવી** ગુસ્સો ચડવો; **પેંગડામાં પગ ઘાલવો** બરાબરી કરવી; **બત્તી ન ફાટવી** - જીભ ન ઉપડવી; **નામ કાઢવું** - આબરૂ મેળવવી; **પેટનું પાણી ન હાલવું** - નચિંત રહેવું;

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના એક - એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

(1) ગામમાં વળાવિયાનું કામ કરનાર જાણીતી વ્યક્તિ કોણ હતી ?

(2) કબુને લેવા માટે શેઠે શી વ્યવસ્થા કરી હતી ?

(3) મહીજીએ દીકરાને ખુશ થઈને કેવા શબ્દો કહ્યા ?

(4) માણેક મુનીમ શા માટે મહીજીને ઘેર ગયા ?

2. નીચેના પ્રશ્નોના ત્રણ-ચાર વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

(1) જણસો ઉતારીને દાબડામાં મૂકી દેવા પાછળનો મુનીમનો શો આશય હતો ?

(2) બુધો વળાવિયે જવા તૈયાર થયો એ વાતની એની માતા પર શી અસર થઈ ?

(3) જણસો ઉતારીને દાબડામાં મૂકી દેવાની મુનીમની વાત વજેસંગ અને દલભાઈને શા માટે પોતાનું અપમાન કરનારી લાગી ?

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

3. સવિસ્તર જવાબ લખો.

(1) 'મોરનાં ઈંડાં' શીર્ષક સમજાવો.

(2) મહીજીએ દીકરાની નેકી અને મર્દાનગીની પરીક્ષા કઈ રીતે કરી ?

વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ

1. તમારા પિતાજી તમારી કેવી કાળજી કરે તેના વિશે વિગતે લખો.
2. તમે દાખવેલી પ્રામાણિકતાનો એક પ્રસંગ વર્ણવો.

ભાષાભિવ્યક્તિ

* ''તું કેડે તરવાર બાંધે તે કરતાં મારે બીજો કયો રૂડો દા'ડો હોય ?''
* હું વળાવિયે આવું તો ચાલશે, શેઠ ?''
* ''અરે શેઠ ! મહીજી બારૈયાના ઘરનું નાનું છોકરું હોય તોય કોની માએ સવાશેર સૂંઠ ખાધી છે કે પછી ગાડાંનું નામ દે ?''
* ''ચ્યમ કંઈ બુધલો તમારાથી જાય એવો છે ?''
* ''અલ્યા, નંઈ તો તું શું કરીશ ?''

આખી વાર્તામાં પ્રયોજાયેલા આ પ્રકારનાં વાક્યો તપાસો - સમજો તો ખ્યાલ આવશે કે તે શા માટે અને કેવા સંજોગોમાં બોલાયાં છે?

તું કેડે તરવાર બાંધે તે મારે માટે બહુ મોટો દિવસ ગણાય.

મહીજી બારૈયાના ઘરના નાના છોકરાનું નામ લેવું એ સહેલી વાત નથી.

ઉપરનાં વાક્યોને આ શૈલીએ લખવાથી ઉચ્ચારણના લય-લહેકામાં તો ફેર પડે જ છે, કિન્તુ આ વાક્યો ઉચ્ચારનારની માનસિક સ્થિતિનો ઉત્સાહ - ખુમારી - બહાદુરી - જુસ્સો વગેરેનું સીધું પ્રગટીકરણ થાય છે. બાકીનાં આ પ્રકારનાં વાક્યોને આ દૃષ્ટિએ જોશો તો તમને વાર્તાકારની ભાષાશૈલી આવી શા માટે છે તેનો ખ્યાલ આવશે.

શિક્ષકની પ્રવૃત્તિ

1. 'આદર્શ વિદ્યાર્થીનાં લક્ષણો' વિષય પર વિદ્યાર્થીઓનું માર્ગદર્શન કરો.
2. 'મૂલ્યલક્ષી પ્રસંગો' વિશે વિદ્યાર્થીઓની પાસે અંક તૈયાર કરો.

●

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in